

Vydává federální ministerstvo financí ve spolupráci se Státní bankou československou ve vydavatelství Economía, a. s., Praha

© federální ministerstvo financí

Adresa redakce: Vinohradská 49,
120 74 Praha 2

Telefon: 253 018 nebo 2110, linka 361

Vedoucí redaktor: Ing. Ivan Kočárník, CSc.

OBSAH

Milena HORČICOVÁ: Je těsné sepětí měn České a Slovenské republiky schůdné? . . . 525

Christopher HEADY—Colin LAWSON: Klíčové otázky vlivu přímých a nepřímých daní na tržní ekonomiku . . . 534

Mojmír HELÍSEK: Zahraniční zadluženost — definice a statistická evidence v publikacích mezinárodních organizací — 2. část . . . 545

Finance a úvěr v zahraničí

Josef MERVART—Marie VAVREJNOVÁ: Srovnání daní důchodového typu — evropské země II . . . 556

Recenze

Petr ZAHRADNÍK: Význam finančních inovací (ed.: Arnold Heertje) . . . 570

Uprostřed čísla:

R. A. MUSGRAVE—P. B. MUSGRAVEOVÁ: **Věřejné finance v teorii a praxi** (3. část): ss. 25—40

Všechny bibliografické údaje včetně údajů o autorských právech jsou uvedeny u prvního pokračování v č. 9/92 tohoto časopisu.

Publikováno po dohodě s vydavatelstvím McGraw—Hill, Inc.

Publishers: Federal Ministry of Finance in Cooperation with Czechoslovak State Bank in Publishing House Economía, Prague

© Federal Ministry of Finance

Editor's Office: Vinohradská 49,
120 74 Prague 2, CSFR

Editor in Chief: Ivan Kočárník

CONTENTS

Milena HORČICOVÁ: Is the Close Linkage of the Czech and Slovak Republic Currencies Passable? . . . 525

Christopher HEADY—Colin LAWSON: Key issues in the Impact of Direct and Indirect Taxes on a Market Economy . . . 534

Mojmír HELÍSEK: Foreign Indebtedness — Definition and Statistical Records in the Publications of International Organizations . . . 545

Finance and Credit Abroad

Josef MERVART—Marie VAVREJNOVÁ: Comparison of Income Type Taxes — European Countries II . . . 556

Book Review

Petr ZAHRADNÍK: Meaning of Financial Innovations (ed. Arnold Heertje) . . . 570

In the middle of this issue:

R. A. MUSGRAVE—P. B. MUSGRAVE: **Public Finance in Theory and Practice** (Part III): pp. 25—40

You can find all bibliographical data including particulars on copyright in part I of the series in No 9/92 of this journal.

Published by arrangement with McGraw—Hill, Inc.

Zahraniční zadluženost — definice a statistická evidence v publikacích mezinárodních organizací — 2. část

Mojmír HELÍSEK

Důvodem tohoto vyčlenění je přímý vliv těchto finančních nástrojů na ekonomiku, jenž vyplývá z jasných smluvních platebních závazků.

„Široká“ definice vnějšího dluhu tedy obsahuje závazky, které jsou obsaženy: 1. v SNA a zároveň

2. v systému BOP, a to jako zahraniční závazky zahrnuté v kapitálovém účtu platební bilance. Zahrnuty tedy jsou i závazky typu „podíl na akciovém kapitálu podniků.“

Naproti tomu „užší“ definice, nazývaná také centrální (core definition), má následující znění: „Hrubý vnější dluh je částka k nějakému danému času vyplacených a nesplacených smluvních závazků rezidentů země vůči nerezidentům splatit jistinu, s úrokem nebo bez úroku, nebo platit úrok, s jistinou nebo bez jistiny.“ [External Debt 1988, s. 19]

V komentáři definice je zdůrazněn pojem smluvní závazky, což je rozhodující pro začlenění daného typu závazků do dluhu. Míní se tím povinnost provádět určené platby, včetně např. povinností plynoucích ze soudního nařízení. Z vnějšího dluhu jsou podle definice vyloučeny podílové účasti a také přiděly SDR od MMF.

Z definice dále vyplývá, že do vnějšího dluhu jsou zahrnuty bezúročné půjčky, stejně jako i půjčky s neurčitou splatností. Vyloučeny jsou však smluvně dohodnuté, ale nevyplácené částky. Do vnějšího dluhu se nezapočítávají ani úroky, které jsou sice dohodnuté, ale k danému datu ještě nikoliv splatné.

V souladu s definicí se do vnějšího dluhu zahrnují také prostředky čerpané od MMF v podobě swapových operací UFC (Use of Fund Credit), i když se jedná o směnu domácí měny za jinou měnu nebo SDR,⁸ neboť vliv těchto půjček na ekonomiku dlužnické země je obdobný jako u jiných půjček.

Nedoplatky jistiny nebo úroků jsou podle definice také zahrnuty do vnějšího dluhu. Nedoplatky úroků se připojují ke stavu krátkodobého dluhu.

Nejednoznačná je situace v případě leasingu. Komentář k definici se odvolává na BOP-systém, který rozlišuje pojetí leasingu jednak jako import zboží na úvěr s příslušnými splátkami, jednak jako platby za služby.

Směna dluhů za vlastní kapitál podniků (tzv. debt-equity swaps), což jsou operace v rostoucí míře prováděné vládami rozvojových zemí, vede ke snížení vnějšího dluhu.

⁸ Na rozdíl od půjček přímo poskytovaných z Trust Fund, financovaného z prodeje zlata Fondem v letech 1976–80. Tyto půjčky jsou samozřejmě také součástí vnějšího dluhu.

Reorganizace dluhů se do celkové výše zadluženosti promítá v případě odpuštění dluhu na základě smlouvy. Jiné formy reorganizace dluhů, jako jsou např. restrukturalizace čili změna plánu plateb úroků a jistiny (rescheduling) a refinancování, celkovou výši dluhů neovlivní. Refinancování však může vést ke změně sektorového rozčlenění dluhu (resectoring), např. když oficiální refinanční půjčka nahradí půjčku soukromou.

Definice nerozlišuje dobu splatnosti dluhu. Pro další účely se však používá již uvedené pravidlo rozlišení krátkodobých a dlouhodobých závazků podle BOP-systému.

Zahraničním závazkem má definice na mysli závazek vlastněný nerezidentem, také podle pojetí BOP-systému. V souladu s tímto pojetím jsou do zahraničního dluhu proto zahrnovány i závazky v domácí měně vůči nerezidentům a naopak jsou vyloučeny závazky v zahraniční měně vůči rezidentům, včetně např. závazků vůči rezidentům, kteří jsou cizími státními příslušníky.

Toto užší pojetí zahraničního dluhu je akceptováno i v některých teoretických pracích. Např. Krugman a Obstfeld [1988, s. 590—592] rozlišují v rámci přílivu kapitálu dluhové financování ve formě obligací a bankovních a oficiálních půjček a financování podílem na akciovém kapitálu ve formě přímých zahraničních investic, které jsou v tomto případě ztotožněny s vlastnictvím akcií. Příčiny tohoto rozdělení odpovídají užšímu pojetí dluhu: dluhové financování je spojeno pro věřitele s „pohledávkou na fixní proud peněžních plateb“, nezávisle na příjmech dlužníka, podílové financování je „pohledávkou na podíl na čistém výstupu“, který na dlužníkově důchodu závislý je.

Většina teoretických prací, jež se zabývají zahraniční zadlužeností (zpravidla v rozvojových zemích), však vnější dluh vůbec nedefinuje.

Citovaná zpráva z r. 1988 komentuje i některé případy zahraničních závazků, které se ve statistické praxi odchylují od pravidel BOP-systému. Kritérium rezidence, a tedy i zahrnutí závazku do vnějšího dluhu, je komplikované:

- v případě zemí s „offshore banking centres“: zde je možné, že úřady nezahrnují tyto bankovní jednotky mezi rezidenty v případě, že tyto banky mají se subjekty domácí (hostitelské) země pouze nevýznamné transakce,
- v případě zemí využívaných k registraci podnikání („flag of convenience“, „brass plate“) jsou tyto společnosti podle BOP-systému považovány za rezidenty. Většina hostitelských zemí je však ve své dluhové statistice opomíjí. Obdobně patří mezi rezidenty společnosti působící v zónách volného obchodu na území dané země;
- v případě depozit určitých nerezidentů: některé země depozita v domácích bankách uložená jejich státními příslušníky žijícími v zahraničí do vnějšího dluhu nezahrnují (např. mzdy zasílané domů nebo depozita emigrantů), i když podle BOP-systému se jedná o zahraniční závazky;
- depozita rezidentů v zahraniční měně nejsou součástí vnějšího dluhu. Vzhledem k významu těchto depozit je však užitečné, aby doplňovaly dluhovou statistiku;
- v případě fondů poskytnutých zahraniční vládou, které jsou kontrolovány společně domácí vládou i vládou-dárce (counterpart funds): podle BOP-systému by se mělo jednat o půjčku, v praxi však jako zahraniční závazky klasifikovány nejsou, nýbrž jsou vykazovány odděleně.

Pokud jde o vymezení *čistého dluhu*, mezinárodní pracovní skupina v uvedené metodické publikaci z r. 1988 konkrétní pojetí nepředkládá.

Jednou z možností je vymezit čistou zadluženost jako rozdíl mezi veškerými zahraničními finančními závazky a veškerými zahraničními finančními aktivy, což odpovídá pojetí zahraničního dluhu podle národohospodářského účetnictví

(širší pojetí). V již zmíněné aplikaci SNA v SRN je tento rozdíl vykazován jako netto věřitelská (příp. dlužnická) pozice. Takto jej v praxi uvádí také Deutsche Bundesbank, přičemž jako netto zahraniční zadlužení označuje převýšení zahraničních pasív nad zahraničními aktivy. V metodice platební bilance MMF je tato veličina označena jako čistý majetek ve vztahu ke zbytku světa (viz výše).

Jinou možností je odečíst od zahraničních závazků pouze vybraná zahraniční aktiva. V tomto případě existuje mnoho variant, takže čistý zahraniční dluh vykazovaný v různých publikacích se může podstatně lišit, přičemž často chybí metodické informace. Jako příklad je možné uvést čistý zahraniční dluh ČSFR ve směnitelných měnách v r. 1989:

- podle Eurostat činil 6,0 mld. USD [Country Reports 1991, s. 140];
- podle Ekonomické komise OSN pro Evropu činil 5,7 mld. USD [Economic Survey 1991, s. 96];
- podle MMF činil 0,2 mld. USD [The Czech and Slovak ... 1990, s. 21].⁹

MMF vykazuje v případě ČSFR čistý zahraniční dluh ve směnitelných měnách jako hrubý dluh minus veškerá aktiva obsažená v „International Liquidity“ v Mezinárodních finančních statistikách (viz dále); od závazků se v tomto pojetí odečítají:

- aktiva měnových úřadů v rámci rezerv (včetně aktiv v držbě depozitních bank zahrnovaných do rezerv),
- měnové zlato v ceně 42,22 USD/oz,
- jiná zahraniční aktiva měnových úřadů ve směnitelných měnách, která nejsou v rezervách (např. obchodní úvěry poskytnuté podniky zahraničního obchodu a vládními institucemi),
- aktiva depozitních bank ve směnitelných měnách [The Czech and Slovak ... 1990, s. 23, 24], [International Financial ... 1991, s. 323].

Jinou variantou může být např. odečtení pouze první zde uvedené položky, tj. rezerv v dispozici měnových úřadů podle pojetí MMF. Tyto rezervy zahrnují SDR, rezervní pozici v MMF a devízy ve formě pohledávek použitelných v případě potíží platební bilance.

V další variantě je možné odečíst pouze devízy, jako je tomu v případě citované komise OSN.

Evidence zahraničního dluhu ve vybraných publikacích mezinárodních organizací

Pro sledování vnějšího zadlužení rozvojových zemí a zemí východní Evropy jsou zřejmě nejdůležitějším statistickým zdrojem *Světové dluhové tabulky* [World Debt ... 1991], které jednou ročně publikuje Světová banka. Poslední vydání těchto tabulek obsahuje údaje o 114 zemích, mezi které patří i východoevropské země (od ročníku 1991–92 také ČSFR) a také např. členské země OECD Portugalsko a Turecko, ačkoliv tabulky nesou podtitul Vnější dluh rozvojových zemí.¹⁰

Světová banka využívá údaje dlužnického zpravodajského systému (DRS —

⁹ Dále např. OECD charakterizuje čistý zahraniční dluh ČSFR jednou jako hrubý dluh minus rezervy a pohledávky vůči rozvojovým zemím, jindy jako hrubý dluh minus pohledávky vůči rozvojovým zemím a Sovětskému svazu [Czech and Slovak ... 1991, s. 14, 28].

¹⁰ V tabulkách jsou zahrnuty země s nízkým důchodem (ne více než 610 USD na 1 obyvatele v r. 1990) a země se středním důchodem (611–7 619 USD). Bývalý SSSR v tabulkách zařazen není, je mu však věnována zvláštní pozornost v příloze v ročníku 1991–92. Volume 1, s. 90 a následující.

Debtor Reporting System), které kombinuje s údaji věřitelských zpravodajských systémů (CRS — Creditor Reporting System) BIS a OECD (viz dále). Údaje z obou CRS jsou využívány zejména v případě evidence krátkodobých dluhů.

Tabulky obsahují tradičně dva díly:

1. analýza celkového vývoje zadluženosti v posledním období včetně nejbližších perspektiv, souhrnné tabulky pro všechny země a skupiny zemí a metodické poznámky,
2. dluhové tabulky jednotlivých zemí.

Pojetí dluhu podle Světové banky téměř odpovídá užší definici dluhu vymezené výše. Do dluhu jsou zahrnuty oficiální půjčky, tj. půjčky mezinárodních organizací (multilaterální) a půjčky vlád (bilaterální) i půjčky soukromé, a to veřejným i soukromým dlužníkům. V dluhu však nejsou obsaženy závazky splatné ve méně dlužníka ani zahraniční držba bankovek a mincí (měny dlužnické země). Dluh nezahrnuje akcie a podíly na kapitálu.

Údaje v dluhových tabulkách jednotlivých zemí, rozdělené do 10 sekcí, obsahují zejména:

- celkový stav dluhu, rozdělený na veřejný a veřejně garantovaný (vládou dlužnické země) dlouhodobý dluh, soukromý negarantovaný dlouhodobý dluh, úvěry MMF a krátkodobý dluh;
- nová čerpání úvěrů a splátky jistiny (amortizace), platby úroků. Dluhová služba je definována jako součet splátek dlouhodobého dluhu plus úroků z celkového dluhu. Doplněny jsou také údaje o přímých zahraničních investicích;
- hlavní ekonomické agregáty, jako je GNP, mezinárodní rezervy a export zboží a služeb. Ten obsahuje navíc kreditní položky důchodů a dále poukázané příjmy pracovníků v zahraničí — nerezidentů (obsažené v jednostranných transferech) na základě údajů systému BOP;
- dluhové indikátory, tj. jednotlivé dluhové veličiny ve vztahu k vybraným ekonomickým agregátům;
- pro dlouhodobý dluh strukturu dluhu a toků podle věřitelů a strukturu dluhu podle dlužníků;
- podmínky, za kterých jsou úvěry poskytovány, údaje o restrukturalizaci dluhu aj.

Ilustrace nejdůležitějších stavových a tokových veličin dluhu je v *tabulce č. 5* vyjádřena na příkladě ČSFR.

Nejvýznamnějším informačním zdrojem Mezinárodního měnového fondu, jenž je relevantní k zahraniční zadluženosti, jsou měsíční a roční *Statistiky platební bilance* [Balance of Payments 1991.], které již byly charakterizovány v souvislosti se širším pojetím dluhu. Údaje o 152 zemích jsou založeny na informacích těchto zemí a mezinárodních bankovních center a mohou být doplněny a upraveny Fondem.

Jak již bylo uvedeno, některé země v těchto statistikách vykazují i stavové veličiny kapitálového účtu platební bilance. Jedná se zejména o průmyslové vyspělé země a o některé rozvojové země (např. Kolumbie, Venezuela), z východní Evropy pak pouze o ČSFR. Z těchto údajů se dá odvodit výše vnějšího dluhu i u zemí, které nejsou zařazeny do dluhových tabulek mezinárodních organizací, tedy zejména průmyslové vyspělých zemí.¹¹

Vnější dluh lze vyjádřit:

1. buď jako součet veškerých závazků (včetně Use of Fund Credit and Loans), tedy jako dluh v širším pojetí,

¹¹ Jde přitom pouze o statistickou evidenci, nikoliv o kvalitativní souvislosti tohoto zahraničního dluhu, které jsou ovšem jiné než v případě rozvojových zemí i reformujících se východoevropských ekonomik.

Tabulka č. 5 Vybrané ukazatele zahraničního dluhu ČSFR podle Světové banky (koncem roku) ve směnitelných měnách; v mil. USD

	1985	1990
celkový dluh	4 608	8 231
— dlouhodobý	2 689	5 346
— krátkodobý	1 919	2 885
čerpání dlouhodobých úvěrů	469	1 866
splátky jistiny dlouhodobého dluhu	807	984
čistý tok vůči dluhu	-284	180
platby úroků	428	561
čistý transfer vůči dluhu	-712	-381
dluhová služba	1 235	1 545
celkový dluh k exportu [%]	32,1	55,6
dluhová služba k exportu [%]	8,6	10,4

poznámka: Export je definován výše v textu, nezahrnuje přitom uvedenou transferovou položku. Jedná se o exportní příjmy ve všech měnách, nikoliv pouze ve směnitelných měnách (v tomto případě by dluhové indikátory v r. 1990 dosáhly výše 103,8 % a 19,4 %).

pramen: [World Debt ... 1991, Vol. 2, s. 102]

2. nebo jako veličinu korespondující s užším pojetím dluhu vyloučením položek equities z přímých i portfoliových investic, včetně reinvestovaných výnosů.¹²

Podmínkou tohoto vyjádření je však dostatečná dezagregace položek jednak na aktiva a závazky (tedy nikoliv pouze saldo), jednak dalším vnitřním členěním přímých a portfoliových investic (v případě ad 2). V opačném případě dochází ke zkreslení, stejně jako i v případech, kdy obsah jednotlivých položek neodpovídá přesně systému BOP. Tento postup je ilustrován v tabulkách č. 2, 4 a v tabulce č. 6.

Tabulka č. 6 Hrubý zahraniční dluh průmyslově vyspělých zemí (koncem r. 1990)

v mld. USD

	širší pojetí	užší pojetí
USA	2 176,7 ^a	1 479,6 ^{a, c}
SRN	734,9 ^b	607,9 ^d
Švýcarsko	341,4	218,4 ^e
Japonsko	1 528,5	1 432,4 ^e
Velká Británie	1 703,4	1 388,6 ^d

poznámky: ^a s přímými investicemi „at current cost“ (v užším pojetí bez těchto investic)

^b v položce přímé investice je zahrnut i reálný majetek (1,14 mld. USD).

^c Od celkových závazků jsou z důvodu agregace ukazatele odečteny veškeré přímé investice a dále částečně akcie korporací v portfoliových investicích (zbytek je nerozlišené zahrnut v obligacích).

^d Od celkových závazků jsou z důvodu agregace ukazatele odečteny veškeré přímé investice a dále akcie korporací v portfoliových investicích.

^e Od celkových závazků jsou odečteny pouze akciový kapitál a reinvestované výnosy v přímých investicích a akcie korporací v portfoliových investicích.

pramen: [Balance of Payments ... 1991, Part 1]

¹² Např. hrubý vnější dluh Kolumbie koncem r. 1990 podle této metody dosahuje 17,4 mld. USD a dluh uvedený ve World Debt Tables činí 17,2 mld. USD.

Statistiky platební bilance obsahují dále veličiny toků vůči dluhu, ovšem u řady položek pouze jako netto veličiny, jež vyjadřují celkovou netto změnu jednotlivých závazků bez rozlišení nových přírůstků a splátek (s výjimkami uvedenými u analýzy platební bilance). Součtem změn všech závazků je možné vyjádřit čistý tok vůči dluhu v širším pojetí, při dostatečné dezagregaci závazků i v užším pojetí.

Údaje o úrocích nejsou v rámci důchodů z investic zvlášť vyčleněny a dají se proto jen zhruba odhadnout odečtením reinvestovaných výnosů z přímých investic a jiných důchodů z přímých investic.

Dalším statistickým zdrojem MMF jsou měsíční a roční *Mezinárodní finanční statistiky* [International Financial 1991], ve kterých jsou v tabulkách zemí uvedeny jako stavové veličiny mezinárodní aktiva a závazky:¹³

- měnových úřadů: v sekci mezinárodní likvidita vykazují rezervy včetně zlata a ostatní zahraniční aktiva (mimo rezervy) a „jiné závazky“ měnových úřadů kromě úvěrů a půjček MMF, které jsou v sekci účty Fondu;
- bankovního sektoru: v sekcích depozitní banky a ostatní bankovní instituce vykazují zahraniční aktiva a závazky.

Světové tabulky obsahují stavové údaje o zahraničních aktivech a závazcích bank vůči zahraničním bankám a zahraničnímu nebankovnímu sektoru a dále o aktivech a závazcích nebankovního sektoru vůči zahraničním bankám. Údaje obsahují i některé pohledávky a závazky typu akcií a podílů.

IFS tedy neobsahuje aktiva a závazky nebankovního sektoru vůči zahraničnímu nebankovnímu sektoru (tedy např. ani mezivládní transakce). Vyloučeny jsou tedy např. pozice měnových úřadů vůči zahraničním měnovým úřadům.

IFS dále obsahuje v tabulkách zemí v agregované podobě tokové údaje o platební bilanci v podobném členění jako ve Statistikách platební bilance.

IFS obsahuje také údaje o financích ústřední vlády, ve kterých je zahrnut také dluh ústřední vlády (stavová veličina) bez půjček garantovaných vládou. U řady zemí je vykázán tento dluh držený nerezidenty (tj. zahraniční dluh ústřední vlády), některé země strukturu věřitelů neuvádějí a jiné (mezi nimi i ČSFR) neuvádějí tuto položku vůbec.¹⁴

MMF dále publikuje dluhovou statistiku v přehledu *World Economic Outlook* [1991], vydávaném dvakrát ročně, s řadou údajů, jako je celkový dluh, jeho struktura z hlediska splatnosti a věřitelů, dluhová služba a úrokové platby a některé dluhové indikátory. Tyto údaje jsou však vyjádřeny *pouze* pro rozvojové země (včetně východní Evropy a SSSR) *jako celek*, případně pro různé skupiny těchto zemí.

Metodické informace necharakterizují dostatečně souhrn položek, které tyto dluhy tvoří. Na rozdíl od statistik Světové banky však údaje nezahrnují závazky a dluhovou službu vůči MMF, naopak zahrnují i závazky zemí ve vlastní měně. Z těchto důvodů — a také kvůli rozdílnému počtu rozvojových zemí (MMF: 138 zemí, Světová banka: 114 zemí) — jsou v souhrnných údajích obou brettonwoodských institucí výrazné rozdíly, jak je uvedeno v *tabulce č. 7*.

¹³ Změny ve stavech devizových rezerv a dále aktiv a závazků depozitních bank zjištěné odečtením stavů v IFS se liší od údajů BOP v důsledku rozdílného pojetí časových intervalů, v důsledku nezahrnutí hodnotových změn do bankovního kapitálu a dále proto, že z aktiv a závazků bank v BOP jsou zvlášť vyčleněny (a nerozlišeny pro bankovní sektor) některé cenné papíry v přímých a portfoliových investicích, kdežto v IFS jsou v aktivech a závazcích cenné papíry portfoliového typu zahrnuty.

¹⁴ Jako ilustraci zahraničního dluhu ústřední vlády koncem r. 1990 je možné uvést USA, kde činil 425,1 mld. USD, tj. 17 % celkového dluhu ústřední vlády. Dále např. v SRN (1989) šlo o 97,8 mld. USD a 37 %, u Thajska (1989) 4,7 mld. USD a 27 %, u Filipín 6,8 mld. USD a 38 %.

Tabulka č. 7 Zadluženost rozvojových zemí koncem r. 1990 a projekce r. 1991

v mld. USD

	podle Světové banky	podle MMF
celkový dluh 1990	1 280,5	1 466,4
1991	1 280,8	1 493,7
dluhová služba 1990	143,4	171,0
1991	153,9	189,0

poznámka: Ukazatel zahraničního dluhu 153 zemí v r. 1990 vykazovaný OECD činí 1 513 mld. USD.

prameny: [World Debt ... 1991, Vol. 1, s. 120]; [World Economic ... 1991, October 1991, s. 146]; [External Debt ... 1991, s. 8]

Nejvýznamnější publikací, jež se týká vnější zadluženosti, vydávanou BIS ve spolupráci s OECD jsou *Statistiky vnější zadluženosti* [Statistics on External ... 1992]. Jsou publikovány dvakrát ročně a obsahují statistiku typu CRS, a to konkrétně:

1. pohledávky bank, ve kterých jsou zahrnuty také finanční obchodní úvěry (buyer's credit). Zvlášť jsou vyčleněny obchodní úvěry garantované oficiálním sektorem věřitelské země. Asi polovina zpravodajských zemí zahrnuje do bankovních pohledávek v rámci portfoliových investic také zahraniční akcie a podíly na akciovém kapitálu zahraničních podniků;
2. pohledávky nebankovního sektoru, jež se vztahují k obchodu, a to oficiálně garantované dodavatelské úvěry (supplier's credit) a úvěry poskytované přímo oficiálním sektorem exportující země (official export credit).

Vykazovány jsou stavové i tokové veličiny.

Zpravodajská oblast BIS (tj. zpravodajské banky) zahrnuje 18 průmyslově vyspělých zemí a 6 důležitých bankovních center v rozvojových zemích. Dalšími zpravodajskými subjekty jsou zejména agentury garantující exportní úvěry ve 20 zemích OECD.

Vyplyvá z toho, že z evidovaného dluhu jsou vyloučeny zejména:

- pohledávky mezinárodních institucí,
- pohledávky bank působících mimo zpravodajskou oblast BIS,
- pohledávky nebankovního sektoru sídlícího mimo 20 zemí OECD a v těchto zemích ty pohledávky nebankovního sektoru, které se nevztahují k obchodu (cenné papíry, oficiální rozvojová pomoc aj.), a dodavatelské úvěry, které nejsou oficiálně garantovány.

Tabulka č. 8 Zadluženost ČSFR podle BIS + OECD

v mil. USD

	vnější pohledávky bank		nebankovní obchodní úvěry	celkem
	celkem	z toho: garantované obchodní pohledávky		
stav v prosinci 1990	6 054	676	765	6 819
změna v období červen—prosinec 1990	-161	-73	-2	-163

pramen: [Statistics on External ... 1992, s. 16, 17].

Statistika pokrývá 156 dlužnických zemí a oblastí, a to zejména z rozvojového světa, dále celou východní a střední Evropu a také 6 zemí OECD.

Údaje, které vykazuje v těchto statistikách ČSFR, jsou uvedeny v *tabulce č. 8*.

Statistiky vnějšího dluhu [External Debt... 1991], vydávané jednou za rok OECD, zachycují v posledním vydání dluh 153 rozvojových zemí, zemí střední a východní Evropy a některých jiných zemí a teritorií.

Hlavními zdroji jsou údaje sbírané OECD v rámci jejího CRS, které se týkají oficiálních a oficiálně garantovaných pohledávek vztahujících se k obchodu, a údaje o oficiální rozvojové pomoci z 18 zemí OECD-členů Komise rozvojové pomoci (Development Assistance Committee — DAC). Dále jsou využívány údaje z bankovního systému CRS BIS a také informace DRS Světové banky a bankovní statistika MMF.

Publikace je složena z tří sekcí: první obsahuje celkovou charakteristiku dluhů a souhrnné tabulky, druhá zahrnuje dluhové ukazatele jednotlivých zemí a třetí je metodická.

Souhrnné tabulky uvádějí, kromě celkové výše dluhů (viz poznámka k tabulce č. 7), také strukturu věřitelů, což je dále podrobněji rozvedeno v údajích pro jednotlivé země. Tabulky neobsahují údaje o tocích vůči dluhu, dluhové službě ani o dluhových indikátorech. Jako ilustraci uvedeme zadluženost ČSFR v *tabulce č. 9*.

Jednotlivé položky mají následující obsah:

- oficiální rozvojová pomoc (ODA) zahrnuje půjčky z vládních zdrojů zemí OECD poskytované na bilaterálním základě, u kterých je minimálně podíl 25 % spojen s určitou úlevou;
- nebankovní obchodní úvěry zahrnují oficiální exportní úvěry nebo oficiálně garantované (vládou věřitelské země) úvěry poskytované exportéry — dodavatelské úvěry;

Tabulka č. 9 Zadluženost ČSFR podle OECD (koncem r. 1985, 1990)

v mil. USD

	1985	1990
dlouhodobý kapitál — celkem	2 520 ^a	6 117
— země a kapitálové trhy OECD		
— ODA	—	—
— nebankovní obchodní úvěry	486	585
— garantované bankovní úvěry	595 ^a	674
— jiné pohledávky bank	1 439	4 918
— multilaterální	—	—
— jiné pohledávky	—	—
krátkodobý dluh — celkem	991 ^a	1 908
— pohledávky bank	...	1 727
— exportní úvěry	...	181
dluh celkem	3 511	8 085

poznámka: ^a Vzhledem k nerozlišení dlouhodobého a krátkodobého dluhu v garantovaných bankovních úvěrech jsou tyto údaje jen orientační; pro r. 1990 údaje předběžné.

pramen: [External Debt... 1991, s. 12]; [dtto... 1987, s. 16]

- garantované bankovní úvěry obsahují finanční obchodní úvěry, a to garantované jako v předchozím případě;
- ostatní bankovní pohledávky (včetně bondů) jsou označeny jako jiné;
- multilaterální dluh zahrnuje půjčky mezinárodních organizací;
- jinými pohledávkami se myslí pohledávky subjektů mimo OECD, zejména z východní a střední Evropy, arabských a jiných zemí, a dále ostatní soukromé negarantované úvěry;
- v krátkodobých pohledávkách bank jsou zahrnuta i depozita zahraničního nebankovního sektoru uložená v bankách v dlužnické zemi;
- krátkodobé exportní úvěry (pouze oficiálně garantované) zahrnují také nedoplatky úroků a jistiny všech typů exportních krátkodobých úvěrů.

Dluhové údaje samotného CRS OECD obsahují veličiny odpovídající úzkému pojetí dluhu, údaje převzaté z CRS BIS a z bankovní statistiky MMF však částečně zahrnují (jak již bylo uvedeno) i závazky typu equities.

Další publikace OECD, „*Financování a vnější dluh rozvojových zemí*“ [Financing and External . . . 1991], vydávaná jednou ročně, informuje o 140 zemích, včetně tří zemí OECD, bez východní Evropy. Publikace obsahuje souhrnné tabulky pro všechny země a pro skupiny zemí s informacemi o celkovém dluhu, jeho struktuře podle věřitelů, dále o důležitých tocích vůči dluhu, včetně dluhové služby. Tabulky jednotlivých zemí obsahují stavové veličiny dluhu v obdobném členění jako u předchozího statistického pramene OECD a navíc podrobné informace o dluhové službě.

Charakteristika této statistiky je stejná jako v předchozím případě, neboť se jedná o tytéž údaje, ovšem podrobnější a úplnější vzhledem k tomu, že neobsahuje předběžné údaje. Proto také poslední vydání z r. 1991 uvádí poslední údaje z r. 1989.

Ze srovnání uvedených pojetí a způsobů evidence zahraničního dluhu s běžným používáním tohoto pojmu vyplývá, že hovoří-li se o vnějších dlužích různých skupin zemí, jsou zpravidla myšleny veličiny rozdílné. V případě průmyslově vyspělých zemí (tvrzení typu: USA se v r. 1986 staly čistým zahraničním dlužníkem) se zpravidla jedná o netto dlužnickou (nebo věřitelskou) pozici neboli o čistý majetek ekonomiky ve vztahu ke zbytku světa. Jedná se tedy o širší pojetí dluhu spojené s přebíráním údajů jako celků o zahraničních aktivech a závazcích ze statistik platební bilance bilance MMF, případně z národních statistik.

Na rozdíl od toho se u zemí tzv. třetího světa zpravidla jedná o brutto vnější zadluženost v užším pojetí s různými odchylkami podle jednotlivých informačních zdrojů. Totéž zpravidla platí i pro země střední a východní Evropy s tím rozdílem, že zde se často jedná o zadluženost pouze ve směnitelných měnách.

Nepřesné vymezení dluhových veličin vede k nepřesnostem v závěrech plynoucích z analýzy vnější zadluženosti. Výše uvedený příklad čistého dluhu můžeme doplnit např. relativním ukazatelem hrubé zadluženosti ČSFR ve směnitelných měnách, tj. dluhovým indikátorem — poměrem dluhu k GNP a k exportu.

Poměr dluhu k GNP pro r. 1990 je ve World Debt Tables vykazován ve výši 18,6 %, v jiné publikaci ve výši 6 % [Debs—Shapiro—Taylor 1991, s. 15]. Rozdíl je způsoben způsobem přepočtu GNP na USD — s použitím tržního kursu nebo parity kupní síly.

Poměr dluhu k exportu pro r. 1990 udávají World Debt Tables ve výši 55,6 %, údaje z jiných publikací se pohybují okolo 100 %. Příčiny rozdílu spočívají v rozlišení exportu ve směnitelných a nesměnitelných měnách a dále v obsahu pojmu export. Obdobné příklady je možné uvést např. pro dluhovou službu (viz tabulka č. 5).

Problémy analyzované v tomto příspěvku jsou jen částí problematiky vymezení a evidence vnějšího dluhu. Dalšími problémy jsou zejména klasifikace toků vůči dluhu, změny dluhu v souvislosti s vývojem měnových kursů, reorganizace dluhů, odraz dluhu ve statistice vládních financí aj. Také v těchto případech se vyskytuje rozdílné pojetí dluhových ukazatelů a systémů jejich evidence.

LITERATURA

- Das Auslandsvermögen der Bundesrepublik Deutschland zur Jahresmitte 1989. Monatsberichte der Deutschen Bundesbank. Oktober 1989. Frankfurt am M. 1989.
- Balance of Payments Manual. Fourth Edition. Washington D. C., International Monetary Fund 1977.
- Balance of Payments Statistics. Volume 41. Yearbook. Part 1, 1990. Washington, IMF 1991.
- BRÜMMERHOFF, D.: Volkswirtschaftliche Gesamtrechnungen. München—Wien, R. Oldenbourg Verlag 1991.
- Country Reports. Central and Eastern Europe 1991. Eurostat and Statistisches Bundesamt. Luxembourg 1991.
- Czech and Slovak Federal Republic 1991. Paris, OECD 1991.
- The Czech and Slovak Federal Republic: An Economy in Transition. Washington, IMF 1990.
- DEBS, R.—SHAPIRO, H.—TAYLOR, C.: Financing Eastern Europe. A Study Group Report. Group of Thirty, Washington D. C. 1991.
- Economic Survey of Europe in 1990—1991. Economic Commission for Europe, New York, U.N. 1991.
- External Debt. Definition, Statistical Coverage and Methodology. A Report by an International Working Group on External Debt Statistics. Paris 1988.
- External Debt Statistics. The Debt and Other External Liabilities of Developing, Central and Eastern European and Certain Other Countries and Territories. Paris, OECD 1987; 1991.
- Financing and External Debt of Developing Countries. 1990 Survey. Paris, OECD 1991.
- International Financial Statistics. Yearbook 1991. Washington, IMF 1991.
- JARCHOW, H.-J.—RÜHMANN, P.: Monetäre Aussenwirtschaft I. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht 1988.
- KRUGMAN, P. R.—OBSTFELD, M.: International Economics. Theory and Policy. Scott, Foresman and Comp., Glenview—Boston—London 1988.
- Manual on Statistics Compiled by International Organisations on Countries' External Indebtedness. Basel, BIS 1979.
- Schweizerische Nationalbank. Monatsberichte, Dezember 1991, č. 12.
- SIEBERT, H.: Aussenwirtschaft. Stuttgart, Gustav Fischer Verlag 1989.
- Statistische Beihefte zu den Monatsberichten der Deutschen Bundesbank. Reihe 3: Zahlungsbilanzstatistik. Januar 1992, č. 1.
- Statistics on External Indebtedness. Bank and trade-related non-bank external claims on individual borrowing countries and territories. BIS-Basel, OECD Paris, January 1992.
- STOBBE, A.: Volkswirtschaftliches Rechnungswesen. Springer Verlag, Berlin—Heidelberg—New York 1989.
- A System of National Accounts. Department of Economic and Social Affairs. Statistical Office of the United Nations. Studies in Methods. Series F, No. 2, Rev. 3. New York, U.N. 1968.
- Statistická ročenka ČSFR 1991. Praha, SEVT 1991.
- World Debt Tables 1991—92. External Debt of Developing Countries. Volume 1, Volume 2. Washington D. C., World Bank 1991.
- World Economic Outlook, October 1991. A Survey by the Staff the IMF. Washington D. C., IMF 1991.

SUMMARY

Foreign Indebtedness — Definition and Statistical Records in the Publications of International Organizations

The definition of external indebtedness originates from the System of National Accounts UN and from the Balance of Payments System of the International Monetary Fund. The first (wide) concept of debt involves entire financial engagements to non-residents. The second (narrow) concept of debt regards external debt only as engagements linked to a contractual duty to pay interest and/or fund from the debt namely the engagements of equity capital. In the statistics concerning balance of payments there is the development and statement of debt expressed in transaction data and stock data of a capital account (including reserves). External debt is recorded particularly in the publications of the World Bank, IMF, BIS and OECD. Due to different methods the indicators can be of different kind (e.g. in the ČSFR at the end of 1990 according to OECD it was US \$8,085 mil., according to the World Bank — US \$8,231 mil.). The same is true for debt indicators: e.g. the ratio of debt service to exports in the ČSFR in 1990 amounts to 10—19%. The term “foreign debt” is used differently for advanced economies (usually wide concept) and for developing or transforming economies (usually narrow concept).